

Motion till riksdagen 2025/26:4225

av **Camilla Hansén m.fl. (MP)**

med anledning av prop. 2025/26:292 Skärpta villkor för friskolesektorn

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en utredning snarast ska föreslå hur ett förbud mot vinstutdelning från enskilda huvudmän för förskola, förskoleklass, grundskola, grundsärskola och fritidshem, samt gymnasieskola och gymnasiesärskola, kan införas och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att värna idéburna skolenheter:s särart och omfattningen av ett värdeöverföringsförbud och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om idéburna skolenheter och särredovisning och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om uppföljning och utvärdering av lagens konsekvenser och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Villkoren för friskolesektorn behöver skärpas, men Miljöpartiets bedömning är att regeringens förslag är både otillräckligt och för komplext för att ge tillräcklig effekt mot de brister som ett utpräglat system med marknadsskola innebär. Otillräckligheten handlar om att regeringen inte tagit fram underlag för att riksdagen ska kunna ta ställning till ett förbud mot vinstutdelning från enskilda huvudmän. Komplexiteten handlar om att tillsynen kräver stora resurser av både myndigheter, skolhuvudmän och lärare – resurser som borde satsas på att alla elever ska möta skickliga lärare som har tillräckligt med tid för sina elever.

Riksdagen har fattat beslut i en rad frågor som begränsar negativa effekter av friskolesektorns vinstincitament, t.ex. nytt betygssystem som minskar risken för glädjebetyg, regler kring tillgång till läromedel av hög kvalitet, beslut om att alla skolor

ska ha bemannade skolbibliotek, ägar- och ledningsprövning, krav på ekonomisk stabilitet samt utökade möjligheter att stänga skolor med allvarliga brister.

Regeringen har nu lagt ett tunt förslag om reglering av friskolemarknaden på riksdagens bord. De ursprungliga direktiven till utredningen En skola utan vinstintresse (dir. 2022:102) innehöll uppdrag om att utreda och föreslå förbud mot vinstutdelning. Tidöregeringen ändrade direktiven och bytte utredare. På grund av att regeringen bröt ut en bärande del av vad som behövs för att skärpa villkoren för friskolesektorn – att utreda hur ett vinstförbud kan gå till och lägga skarpa förslag om det – så är den här propositionens förslag otillräckliga. Miljöpartiet vill i stället se en utredning som analyserar hur ett vinstförbud för enskilda huvudmän i förskola, skola, gymnasieskola, grundsärskola, gymnasiesärskola och fritidshem ska genomföras och som lägger skarpa lagförslag om det.

Svenska folkets stöd för att förbjuda företag med vinstsyfte att driva skolor har vuxit de senaste drygt tio åren, till att vi i dag är i ett läge där 70 procent inte vill ha vinster i skolan. Stödet för att stoppa vinsterna är starkt över olika åldersgrupper (mellan 59 och 74 procent är positiva), över utbildningsnivåer (66–75 procent), oavsett om du bor i stad eller på landet (69–73 procent) och över grupper med olika nivå av politiskt intresse (68–71 procent). Stödet skiljer sig åt något beroende på hur de som svarat beskriver sin position på en politisk vänster-högerskala, där det finns en klar majoritet för att förbjuda att skolor drivs av företag med vinstintresse i gruppen för de som beskriver sig som ”klart till vänster” (87 procent), ”något till vänster” (88 procent), ”varken höger eller vänster” (68 procent) och ”något till höger” (59 procent). Endast i gruppen som placerar sig ”klart till höger” är det endast en minoritet som vill förbjuda vinstintresse (42 procent tycker det är ett bra förslag), allt enligt SOM-institutets mätningar Allmänhetens åsikter om politiska förslag 2025 (rapport 2026:23).

Motståndet mot vinster i skolan är också stort bland skolans medarbetare. Som Sveriges Lärare påpekar i sitt remissvar är nio av tio lärare i grund- och gymnasieskolan emot att skolor ska kunna ta ut vinst utan att återinvestera den i verksamheten. Även bland de lärare som arbetar i vinstdrivande friskolor är motståndet stort. En mycket klar majoritet bland lärarna i alla vinstdrivande skolor, inom samtliga skolformer är emot vinstintresset: i grundskola F–6 nästan åtta av tio lärare, i grundskola 7–9 över sex av tio och i gymnasieskolan över sju av tio lärare.

Även om propositionens övergripande ansats inte är tillräcklig, ser vi att det finns vissa förslag som är ett steg i rätt riktning.

Värdeöverföringsförbud och vidare uppföljning

Miljöpartiet accepterar förslaget om ett värdeöverföringsförbud för huvudmän, men är skeptiska när det gäller den korta tidsfristen på fem år samt den allmänna omfattningen. Miljöpartiet instämmer i kritiken från flera remissinstanser – som bl.a. Malmö, Skellefteå och Stockholms kommuner, Idéburna skolors riksförbund, Sveriges Lärare, Sveriges Skolledare, Föräldraalliansen Sverige, Waldorfskolefederationen och LO – att grundproblemet kvarstår och skolkoncerner kommer fortsatt att kunna göra vinst på bekostnad av barns och ungas utbildning. Därför vill Miljöpartiet att förbud mot vinstutdelning ska utredas snarast.

Vi vill också lyfta fram risken att värdeöverföringsförbud får oproportionerliga konsekvenser för idéburna huvudmän. Dessa bedriver verksamhet utan vinstsyfte och

har i regel inte möjlighet att dela ut överskott till ägare. Ett generellt värdeöverföringsförbud som omfattar samtliga enskilda huvudmän riskerar därför att träffa även verksamheter som inte ger upphov till de problem som regleringen syftar till att motverka. Regeringen bör därför analysera konsekvenserna för idéburna huvudmän särskilt och överväga undantag eller en anpassad reglering som tar hänsyn till deras associationsform och verksamhetens särart. Förslaget omfattar dessutom bara etablerade skolkoncerner, vilket riskerar att leda till en cementering av den befintliga skolmarknaden. För att undvika oligopolbildning samt säkerställa små idéburna aktörers fortlevnad, föreslår Miljöpartiet att förslagets konsekvenser utvärderas inom en skälig tid, förslagsvis två år efter att lagen trätt i kraft, dvs. under 2029.

Reformera skolpengsmodellen

Så länge skolor kan välja elever och göra neddragningar i sin verksamhet på grund av olika ansvar mellan kommunala och fristående skolor, kommer en ojämlikhet och problematik med systemet att finnas. Miljöpartiet anser därför att skolpengsmodellen behöver reformeras. Skolpengssystemet måste göras om så att de kommunala skolorna kompenseras för det lagstadgade ansvar de har för alla skolelever i kommunen och att större hänsyn tas till de kommunala skolornas fasta och trögrörliga kostnader. Därför vill Miljöpartiet att en översyn av friskolesektorn kompletteras med förslag som ser till att skolor ersätts för det samhällsansvar de tar genom utbudsansvaret och de merkostnader som följer av det.

Särredovisning

Miljöpartiet ser ett behov av förslaget om särredovisning för att kontrollera värdeöverföringar. Som Skolinspektionen och Skolverket resonerar är särredovisning en förutsättning för ökad transparens och för att kunna utöva tillsyn. Vi ser dock också risker med att förslaget blir kontraproduktivt och riskerar att drabba mindre idéburna aktörer. Likt kommunala huvudmän som är undantagna från regeln, är idéburna skolor inte heller vinstdrivande. Förslaget kan därmed leda till en ökad administration för dessa typer av skolor, som särskilt drabbar små skolenheter på lands- och glesbygd. Därför vill Miljöpartiet att idéburna huvudmän inte ska omfattas av samma krav på särredovisning, men deras redovisning behöver vara öppen och transparent så att vem som helst kan granska grunden för överföringar mellan skolenheter.

Camilla Hansén (MP)

Mats Berglund (MP)

Jan Riise (MP)

Ulrika Westerlund (MP)

Annika Hirvonen (MP)

Nils Seye Larsen (MP)